

ข้อเสนอในการจัดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอ

ยุทธพร นาคสุข

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอการวางแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอที่แตกต่างจากผู้อื่น ซึ่งเดิมมีผู้เสนอว่าแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอในบทขึ้นต้นมี 3 บาท บทดำเนินเรื่องมี 3 บาท และบทลงท้ายมี 2 บาท ผู้เขียนได้เสนอว่าแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอในบทขึ้นต้นมี 1 บาท บทดำเนินเรื่องมี 3 บาทหรือ 2 บาท และบทลงท้ายมี 1 บาท ทั้งนี้มีเหตุผลสนับสนุนในการจัดแผนผังฉันทลักษณ์ของคร่าวขอแบบที่เสนออยู่ 5 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อให้แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอมีความกระชับและไม่ซ้ำซ้อน 2) เพื่อให้บทขึ้นต้นในแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอมีความสม่ำเสมอ 3) เพื่อให้ฉันทลักษณ์คร่าวขอตรงกับความเป็นจริงเมื่อศิลปินนำไปขับเป็นทำนองเสนาะ 4) เพื่อแก้ไขปัญหาฉันทลักษณ์คร่าวขอที่มีบางบาทหายไป 5) การพบคร่าวขอยุคเก่าบางเรื่องซึ่งมีฉันทลักษณ์เช่นเดียวกับที่ผู้เขียนเสนอ

คำสำคัญ; แผนผังฉันทลักษณ์, คร่าวขอ, วรรณกรรมล้านนา

รับต้นฉบับ 17 เมษายน 2562 แก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิ 15 พฤษภาคม 2562 รับลงตีพิมพ์ 27 พฤษภาคม 2562

The Revised Prosodic Structure of Khrao Saw: A Proposal

Yuttaporn Naksuk

Master of Arts Program in Linguistics,

Research Institute for Languages and Cultures of Asia

Mahidol University, Thailand

Abstract

This academic article aims to present an alternate version of Khrao Saw prosodic structure. While the originally proposed structure consists of 3 lines in the introductory stanza, 3 lines in the main narrative stanza, and 2 lines in the concluding stanza; the alternate structure that the researcher proposed consists of 1 line in the introductory stanza, 3 lines or 2 lines in the main narrative stanza, and 1 line in the concluding stanza. The 5 reasons and supportive evidences of this alternate Khrao Saw prosodic structure are as follows: 1) The improvement will make the structure more concise and less redundant; 2) The introductory stanza will be more consistent; 3) The improvement of the structure with more practicality will be suitable for recital by artists; 4) The revision will complete some missing lines from the structure; 5) The discovery of ancient Khrao Saw prosodic rhymes is corresponded with the researcher's proposed prosodic structure.

Keywords; Prosodic Structure, Khrao Saw, Lanna Literature

บทนำ

คำว่า *คร่าว* หรือ *คว่า* ในภาษาล้านนา หมายถึง เรื่องราวหรือข่าวสารซึ่งจะแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทใดก็ได้ เช่น ในมหาชาติเวสสันดรชาดกของล้านนา ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยปกาภข้อความว่า “คนทั้งหลายก็กล่าวหือรู้คร่าวคำดี” (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2545: 164) แปลว่า คนทั้งหลายก็บอกกล่าวเรื่องราวอันดี (แก่ชุก) ในโคลงตอยสุเทพสันนิษฐานว่าน่าจะแต่งขึ้นในราว พ.ศ. 2416-2417 ปกาภโคลงตอนหนึ่งว่า “จักแปลงสารร่ำคร่าวศรี พระสุเทพวันนั้น” (สนั่น ธรรมธิ, 2550: 7) แปลว่า จะแต่งบรรยายเรื่องราวของพระธาตุตอยสุเทพขึ้นในวันนั้นเนื่องจาก *คร่าว* หมายถึง เรื่องราวหรือข่าวสารดังที่ได้กล่าวแล้ว ต่อมาจึงมีผู้นำคำนี้ไปใช้เป็นของชื่อคำประพันธ์ที่แต่งขึ้นเพื่อบรรยายหรือแจ้งเรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ ด้วย

สิงมะ วรรณสัย อธิบายว่า คร่าว แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ *คร่าวขอ* กับ *คร่าวธรรม* คร่าวขอเป็นคำประพันธ์ที่มีความยาวและต้องแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทคร่าวหรือคร่าวขอเท่านั้น เช่น คร่าวขอเจ้าสุวัตนางบัวคำ คร่าวขอหงส์หิน ฯลฯ ส่วนคร่าวธรรมเป็นวรรณกรรมประเภทชาดกซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวบ้านว่านิยายธรรมหรือเรื่องธรรมเรื่องดังกล่าวนี้อาจแต่งเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้ เช่น คร่าวธรรมจำปาสี่ต้น คร่าวธรรมบัวระวงค์ ฯลฯ (อรุณ วงศ์รัตน์และสิงมะ วรรณสัย, 2511: 46) สำหรับบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะคร่าวขอเท่านั้น

คร่าวขอมีข้อบังคับเรื่องฉันทลักษณ์ทั้งด้านจำนวนคำ ข้อบังคับด้านการสัมผัสทั้งสัมผัสภายในบทและสัมผัสระหว่างบท และมีข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ด้วย แต่สำหรับแผนผังฉันทลักษณ์ของคร่าวขอนั้นยังไม่เคยพบในเอกสารล้านนาฉบับใดเลย การแต่งและการจดบันทึกคร่าวขอในอดีตจะบันทึกต่อเนื่องกันไปโดยไม่มีการแบ่งบท มีเพียงแต่เขียนแบ่งเป็นวรรค ๆ เพื่อความสะดวกในการอ่าน ผู้แต่งคร่าวขอในสมัยก่อนจะใช้วิธีการจดจำ ถ้าอ่านได้ไม่ติดขัดก็เป็นอันใช้ได้ ถ้ารู้สึกขัด ๆ อ่านไปไม่รู้ก็แสดงว่ายังแต่งใช้ไม่ได้ต้องแก้ไข (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2511: 188) ต่อมาไกรศรี นิมมานเหมินท์มีดำริว่าควรจะมีตำราที่เป็นแบบฉบับฉันทลักษณ์ในการแต่งกวีนิพนธ์ล้านนาชนิดต่าง ๆ สักเล่มหนึ่ง จึงได้ขอร้องให้สิงมะ วรรณสัยเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าหาหลักเกณฑ์ในการถอดฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ล้านนาประเภทต่าง ๆ รวมถึง

ฉันทลักษณ์ของคร่าวขอด้วย สิงหะ วรรณสยจึงเขียนหนังสือเรื่องหลักวินิพนธ์ภาษาไทย เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2503 ในรูปแบบเอกสารอัดสำเนา (อรุณ วงศ์รัตน์และ สิงหะ วรรณสย, 2511: คำนำ) กล่าวได้ว่าสิงหะ วรรณสยเป็นผู้ที่กำหนดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อมีผู้ปรับปรุงเพิ่มเติมอีกหลายคนจนเป็นแผนผังฉันทลักษณ์อย่างที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของสิงหะ วรรณสย รวมทั้งของผู้อื่นที่ปรับปรุงแผนผังฉันทลักษณ์นั้นยังสามารถทำให้กระชับกว่าเดิมได้ เพราะแผนผังฉันทลักษณ์ที่ใช้กันในปัจจุบันยังมีบางบาทของบทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่อง และบทลงท้ายซ้ำกัน ส่งผลให้บทดำเนินเรื่องไม่สม่ำเสมอและไม่ตรงกับการขับหรือ การอ่านของศิลปินตามที่เป็นจริง ผู้เขียนจึงได้กำหนดแผนผังของฉันทลักษณ์ของคร่าวขอขึ้นใหม่ โดยใช้ข้อมูลจากคร่าวขอในอดีตหลายเรื่องเพื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนแนวความคิดของผู้เขียน

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการนำเสนอเนื้อหาของบทความนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อความเข้าใจตรงกัน ดังนี้

1. เอกสารที่ใช้อ้างอิงในบทความนี้มีการสะกดชื่อของคำประพันธ์ทั้ง คร่าวขอ และ คำขอ อันที่จริงแล้วในเอกสารที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนาส่วนใหญ่จะเขียนเป็น <คำวขอ> [คำว-ขอ] แต่เนื่องจาก ศ. คน ได้เลิกใช้ไปแล้วในอักขรวิธีการเขียนของภาษาไทย จึงจำเป็นต้องใช้ <คร-> หรือ <ค-> แทน ในบทความนี้จะสะกดเป็น คร่าวขอ ซึ่งสิงหะ วรรณสย (2518) เป็นผู้ใช้เป็นคนแรก เพราะการสะกดเช่นนี้สอดคล้องกับการออกเสียงในภาษาล้านนา กล่าวคือ คำที่เขียนด้วยพยัญชนะต้นควบกล้ำ <คร-> จะออกเสียงเป็นเสียง [ค] ในภาษาล้านนา เช่น <คราบ> ออกเสียงเป็น [คาบ] <คราง> ออกเสียงเป็น [คาง] ส่วนคำที่เขียนด้วยพยัญชนะต้น <ค-> จะออกเสียงเป็นเสียง [ก] ในภาษาล้านนา เช่น <คาบ> ออกเสียงเป็น [ก้าบ] <คาง> ออกเสียงเป็น [กาง] เป็นต้น แต่เมื่อมีการอ้างอิงชื่อคำประพันธ์ชนิดนี้จากเอกสารต่าง ๆ ผู้เขียนก็จะสะกดตามต้นฉบับ

2. การนำเสนอตัวอย่างคร่าวขอในบทความนี้ผู้เขียนจะสะกดตามเสียง เพราะช่วยให้การอธิบายข้อบังคับด้านเสียงวรรณยุกต์มีความชัดเจนและเข้าใจได้ง่ายกว่าการสะกดตามรูปศัพท์ แต่ในส่วนคำอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ ผู้เขียนก็จะไม่เคร่งครัดเรื่องการสะกดตามเสียงมากนัก เพราะจะสร้างความยุ่งยากแก่ผู้อ่านในการเดารูปศัพท์และความหมายโดยไม่จำเป็น สำหรับข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ของคร่าวขอที่ปรากฏในบทความนี้จะใช้เสียงวรรณยุกต์ของภาษาเขียงใหม่เป็นตัวแทน เพราะการศึกษาฉันทลักษณ์ของคร่าวขอที่ผ่านมาล้วนแต่ยึดเสียงวรรณยุกต์ของภาษาเขียงใหม่ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวล้านนาในหลายจังหวัดจะมีเสียงวรรณยุกต์บางเสียงต่างไปจากภาษาเขียงใหม่ แต่ก็มีความต่างอย่างเป็นระบบ จึงไม่ได้ส่งผลกระทบต่อข้อบังคับด้านเสียงวรรณยุกต์ของคร่าวขอแต่อย่างใด

3. คร่าวขอโดยทั่วไปประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ 1) บทขึ้นต้น 2) บทดำเนินเรื่องซึ่งเริ่มตั้งแต่บทที่ 2 ไปจนจบเรื่อง และ 3) บทลงท้ายหรือบทจบ ส่วนเหล่านี้มีผู้เรียกแตกต่างกันออกไป เช่น ประคอง นิมมานเหมินท์ (2509) สิงพะ วรรณสัย (2524) อุดม รุ่งเรืองศรี (2524) เรียกว่า บทแรก บทที่ 2 และบทต่อ ๆ ไป (เรียกตามลำดับของบท) และบทสุดท้าย เสนหา บุญรักษ (2516) เรียกว่า บทแรก บทดำเนินเรื่อง และบทลงท้าย กัธธ จินดาหลวง (2527) เรียกว่า บทขึ้นต้น บทตาม และบทจบ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555) เรียกว่า บทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่อง และบทสุดท้ายตามลำดับ สำหรับบทความนี้ผู้เขียนจะเรียกว่า บทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่อง และบทลงท้าย แต่เมื่อยกตัวอย่างฉันทลักษณ์คร่าวขอที่นักวิชาการแต่ละท่านกำหนดไว้ ผู้เขียนก็จะเรียกตามต้นฉบับ

4. ผู้ประพันธ์ในสมัยก่อนเรียกคร่าวขอแต่ละวรรคว่า *บาท* ซึ่งหมายถึง ก้าวหรือจังหวะ (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547: 391) ดังมีคำกล่าวเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การแต่งคร่าวขอไว้ว่า “สามตัวเหลียว เจ็ดตัวเทียว บาทหลังบาทหน้า” หมายความว่าแต่ละจังหวะของการอ่านหรือการเดินทำนอง (เทียว) ของคร่าวขอมีทั้งหมด 7 คำ (ตัว) โดยวรรคหน้า (บาทหน้า) มีจำนวน 3 คำ วรรคหลัง (บาทหลัง) มีจำนวน 4 คำ วรรคหลังมีเสียงย้อนกลับ (เหลียว) มาสัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคหน้า และสัมผัสผัดต่อ ๆ กันไปในลักษณะนี้ อย่างไรก็ตามหลักดังกล่าวเป็นเพียงข้อกำหนดกว้าง ๆ เท่านั้น คร่าวขอ

อาจจะมีจำนวนคำมากหรือน้อยกว่า 7 คำก็ได้ ส่วนคำว่า *บาท* ที่หมายถึง ส่วนหนึ่งของคำประพันธ์อย่างที่ใช้ในวรรณคดีไทยนั้น เท่าที่ผู้เขียนสำรวจในเอกสารล้านนายังไม่พบว่ามีการใช้กับคำประพันธ์ประเภทคร่าวชอมาก่อน จนกระทั่งทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2532: 75) เป็นผู้นำคำนี้มาใช้อธิบายฉันทลักษณ์ของคร่าวชอในหนังสือการศึกษาเปรียบเทียบคำอุทานล้านนาและพยางค์อีสาน ในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า *บาท* ตามทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล เพราะจะช่วยให้เข้าใจฉันทลักษณ์ของคร่าวชอได้ง่ายขึ้น เนื่องจากได้แนบเทียบจากฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ไทยที่รู้จักกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ทรงศักดิ์ได้กำหนดให้คร่าวชอแต่ละบาทมี 4 วรรค แต่ละบทจะมีจำนวนบาทและจำนวนคำในแต่ละวรรคแตกต่างกันไป

ในการอธิบายแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวชอในบทความนี้ ผู้เขียนได้กำหนดสัญลักษณ์แต่ละบาทไว้ เพื่อช่วยให้การอธิบายมีความชัดเจนและเพื่อความเข้าใจตรงกัน เมื่อพบสัญลักษณ์เดียวกันกำกับที่บาทใด ๆ ของคร่าวชอ แสดงว่าบาทนั้น ๆ จะมีข้อบังคับด้านฉันทลักษณ์เหมือนกัน ดังนี้

สัญลักษณ์ 1 ก , 2 ก และ 3 ก หมายถึง บาทที่ 1 บาทที่ 2 และบาทที่ 3 ของบทขึ้นต้นตามลำดับ

สัญลักษณ์ 1 ข , 2 ข และ 3 ข หมายถึง บาทที่ 1 บาทที่ 2 และบาทที่ 3 ของบทดำเนินเรื่องตามลำดับ

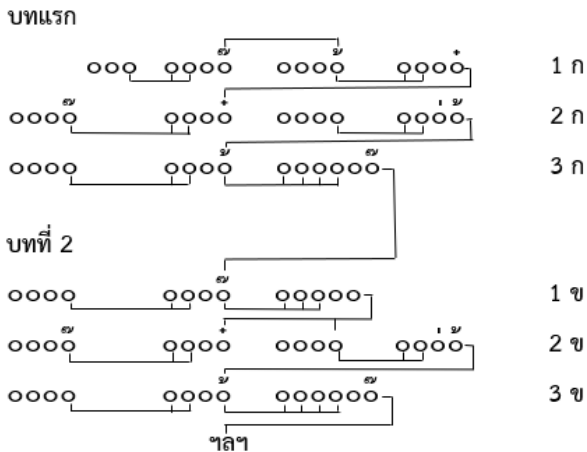
สัญลักษณ์ 1 ค , 2 ค และ 3 ค หมายถึง บาทที่ 1 บาทที่ 2 และบาทที่ 3 ของบทลงท้ายตามลำดับ

พัฒนาการของการกำหนดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวชอ

1. แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวชอของสิงฆะ วรรณสัย (2503)

ในปี พ.ศ. 2503 สิงฆะ วรรณสัยได้กำหนดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวชอขึ้นเป็นครั้งแรกและเผยแพร่ในรูปแบบเอกสารอัดสำเนาชื่อหนังสือว่าฉันทลักษณ์ล้านนา ซึ่งมีฉันทลักษณ์ล้านนาชนิดอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 ได้มีการนำเนื้อหาเฉพาะฉันทลักษณ์ของคร่าวชอในหนังสือเล่มนี้มาตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือคำวชอนิราศบางกอกและหลักเกณฑ์การแต่งคำว เนื่องจากในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายหิย นิมมานเหมินท์และนางจันทร์ทิพย์ นิมมานเหมินท์ จันทลักษณ์คร่าวซอของ
สิงฆะ วรรณสัยที่ตีพิมพ์ในครั้งนี้มีเพียงการกำหนดบทชั้นต้นและบทดำเนินเรื่อง
ไม่มีบทลงท้าย ดังแสดงไว้ในแผนผังที่ 1 และตัวอย่างที่ 1 ผู้เขียนได้นำมาจากตอนต้น
ของคร่าวสี่บทของพระยาพรหมโวหารบทที่ 4 หรือบทมโนเนื่องจากหนังสือของ
อุดม รุ่งเรืองศรี (2547ก: 39) แต่ได้ปรับการสะกดเป็นการสะกดตามเสียง

ส่งสัมผัสคำต่อไป เหมือนคำที่ 2

แผนผังที่ 1 จันทลักษณ์คร่าวซอของสิงฆะ วรรณสัย (2503)

ตัวอย่างที่ 1

บทแรก

มโนเนื่อง	จีเหลืองเหี้ยวม้วย	ปานดังกล้วย	บ่มไว้ในซุม	1 ก
แดนแต่น้อง	แม่บัวจีจุ่ม	เจ้าหัวคำซุม	ต้อตตุ่มละซ้า	2 ก
ระเวเหหน	เปิดคนเมาบ้า	เปื้อตั่วนายมาทังละ		3 ก

บทที่ 2

เข้าไต่ยืนเขา	เล่าถ้อยยาวตะ	ไขบอกหือหลายลาย	1 ข
อยู่มาจุมมือ	พรัคือตัวตาย	อยู่เหนือดินตาย	สร้างบ่หล่อน 2 ข
เกิดเป็นคน	ได้ทรงตักข์ซ่อน	ก็ปางครวคราถ่านี่	3 ข

สิ่งชะ วรรณสัยกำหนดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอบทแรกและบทที่ 2 เป็นต้นไปไว้ดังนี้

1. คร่าวขอบทแรกมี 11 วรรค วรรคแรกมี 3 คำ วรรคต่อ ๆ ไปมี 4 คำ ยกเว้นวรรคที่ 11 มี 6 คำ

2. คร่าวขอบทที่ 2 เป็นต้นไปมี 10 วรรค วรรคละ 4 คำ ยกเว้นวรรคที่ 3 มี 5 คำและวรรคที่ 10 มี 6 คำ

3. กำหนดสัมผัสสระทั้งสัมผัสในบทและระหว่างบทเป็นไปตามที่โยงเส้นในแผนผังที่ 1 ข้างต้น

4. ข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ในแผนผังมีรายละเอียดดังนี้

- หมายถึง คำที่มีเสียงวรรณยุกต์สามัญหรือไม่บังคับเสียงวรรณยุกต์ในตำแหน่งนั้น เช่น งา มี เนือง

- หมายถึง คำที่มีเสียงวรรณยุกต์เอก เช่น ป่า ขาด ก่อ

- หมายถึง คำที่มีเสียงวรรณยุกต์โทพิเศษ ซึ่งจะเกิดกับคำที่มีอักษรสูงหรือคำที่มีพยัญชนะ บ อ ด เป็นพยัญชนะต้น และต้องมีรูปวรรณยุกต์โทกำกับ เช่น ข้า บ้าน ไต้

- หมายถึง คำที่มีเสียงวรรณยุกต์ตรี เช่น ฟ้า น้ำ มัด

- หมายถึง คำที่มีเสียงวรรณยุกต์จัตวา เช่น กำ (กา) จำ (จา) ตก (ตก)

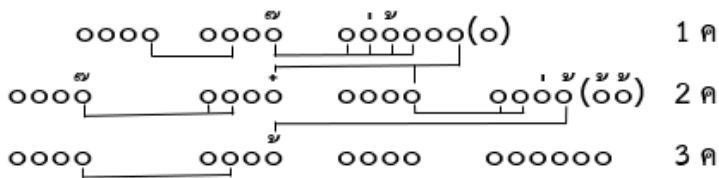
2. แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของสิ่งชะ วรรณสัย (2524)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 ไกรศรี นิมนานเหมินท์ประสงค์ที่จะพิมพ์คร่าวขอนิราศบางกอกอีกครั้ง เพื่อเป็นที่ระลึกในวันฉลองครบ 86 ปีบริบูรณ์ของนางกิมฮ้อ นิมนานเหมินท์ แต่ในขณะนั้นสิ่งชะ วรรณสัย ผู้ร่วมเรียบเรียงหนังสือดังกล่าว

ได้สั่งแก้กรรมไปแล้วในปี พ.ศ. 2523 ในการนี้ไกรศรี นิมมานเหมินท์จึงได้ขอให้อุดม รุ่งเรืองศรีเป็นผู้ชำระเนื้อหาของหนังสือแทน ครั้งนี้มีการเปลี่ยนชื่อจากนิราศบางกอก เป็นนิราศเมืองกอก ตามคำปราชญ์ของไกรศรี นิมมานเหมินท์ที่ว่าคนล้านนารู้จักชื่อของ กรุงเทพฯ ว่า เมืองกอก มากกว่า บางกอก และปรับการสะกดคำว่า คำวซอ เป็น คร่าวซอ ตามที่สิงฆะ วรรณสัยได้สะกดเช่นนี้ในผลงานระยะหลัง ๆ ของท่าน ในหนังสือคร่าวซอ นิราศเมืองกอกและหลักเกณฑ์การแต่งคร่าวที่ตีพิมพ์ในครั้งนี้อุดม รุ่งเรืองศรีได้ชำระรูปแบบฉันทลักษณ์คร่าวซอใหม่โดยอ้างอิงจากงานของสิงฆะ วรรณสัยในปี พ.ศ. 2511 ตั้งข้อความว่า “(สิงฆะ วรรณสัย – ผู้เขียน) ได้จัดรูปแบบของฉันทลักษณ์ของคร่าว ให้เป็นหมวดหมู่ ชำพเจ้า (อุดม รุ่งเรืองศรี – ผู้เขียน) จึงใช้หลักการที่ท่านพัฒนาขึ้น ในระยะหลังสุดนี้มาเป็นแบบในการชำระ” (อรุณ วงศ์รัตน์และสิงฆะ วรรณสัย, 2524: 49)

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าฉันทลักษณ์คร่าวซอของสิงฆะ วรรณสัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ท่านไม่ได้เรียบเรียงเอง หากแต่อุดม รุ่งเรืองศรี เป็นผู้เรียบเรียงให้แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวซอของสิงฆะ วรรณสัย (2524) ในบทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่องไม่ต่างไปจากแผนผังฉันทลักษณ์ที่ท่านกำหนดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 มากนัก แต่บทที่เพิ่มขึ้นมาคือบทลงท้าย ดังที่แสดงไว้ในแผนผังที่ 2 และตัวอย่างที่ 2 ผู้เขียนได้นำมาจากคร่าวซอเรื่องนิราศเมืองกอก (อรุณ วงศ์รัตน์และสิงฆะ วรรณสัย, 2524: 43) ซึ่งอุดม รุ่งเรืองศรีได้ถอดแผนผังฉันทลักษณ์มาจากคร่าวซอเรื่องนี้ ดังนี้

บทสุดท้าย

แผนผังที่ 2 ฉันทลักษณ์คร่าวซอของสิงฆะ วรรณสัย (2524)

ตัวอย่างที่ 2

บทสุดท้าย

เนื้อเรื่องตางดี	ก็มีป่าเลอะ	ใจว่าอ่านเหล่านกอยตาย	1 ค
รุมขอยบยั้ง	ใจความขยาย	โดยปริยาย	ก็หมดสิ้นเกลี้ยง 2 ค
สิ่งที่ได้เห็น	บรรยายหมดเสียง	ขอปลงวางเท่านี้	เท่าอีกก่อนเหล่านายเหย 3 ค

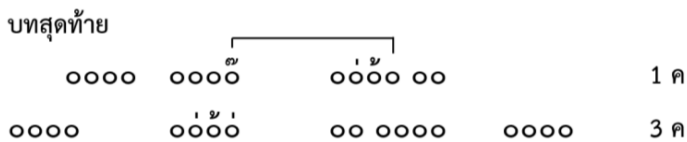
แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของบทสุดท้ายที่อุดม รุ่งเรืองศรีเรียบเรียงจากผลงานของสิงหะ วรรณสัยดังแผนผังที่ 2 ข้างต้นนั้น ได้กำหนดให้บทสุดท้ายมี 3 บาท คือ บาท 1 ค บาท 2 ค และบาท 3 ค โดยมีข้อกำหนดว่าคร่าวบทสุดท้ายมี 11 วรรค วรรคละ 4 คำ ยกเว้นวรรคที่ 3 มี 6 คำ และวรรคที่ 11 เป็นเหมือนกับสร้อยความที่ผนวกเข้ากับวรรคที่ 10 เพื่อจะบอกว่า “จบแค่นี้ก่อนนะ” เช่น สร้อยความว่า เท่าอีกก่อนเหล่านายเหย ก่อนเหล่านายเหย เท่านั้นค่อยวางคำก่อนแลนาย เป็นต้น แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของรูปแบบนี้มีผู้ใช้ตามอยู่บ้าง เช่น ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล (2532: 75 , 2555: 81) แต่เนื่องจากคร่าวข้อที่พบทั่ว ๆ ไป แทบไม่พบบาท 2 ค ในบทสุดท้ายเลย จึงทำให้แผนผังฉันทลักษณ์แบบนี้ไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าใดนัก

อนึ่ง ผลงานที่เกี่ยวข้องกับคร่าวของสิงหะ วรรณสัยในระยะหลังก่อนที่จะท่านจะถึงแก่กรรม เช่น ตำราเรียนอักษรละลานนาไทย (2518) ก็ได้ใช้แผนผังฉันทลักษณ์ของบทสุดท้ายตามที่ประคอง นิมมานเหมินท์ (2509) ได้กำหนดขึ้น ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 3

3. แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของประคอง นิมมานเหมินท์ (2509)

แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของสิงหะ วรรณสัยกำหนดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 นั้นเริ่มเป็นที่แพร่หลายในวงการศึกษาวรรณกรรมล้านนา เช่น วิทยานิพนธ์ของประคอง นิมมานเหมินท์ (2509) เรื่อง *ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ* ซึ่งถือเป็นวิทยานิพนธ์เรื่องแรกของประเทศไทยที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นที่ได้อ้างอิงแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของสิงหะ วรรณสัยเช่นกัน แต่ประคอง นิมมานเหมินท์ได้กำหนดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของในบทสุดท้ายเพิ่มเติม โดยกำหนดว่าบทสุดท้ายมี

7 วรรค แต่ละวรรคมี 4 คำ ยกเว้นวรรคที่ 3 และวรรคที่ 6 มี 6 คำ นอกจากนี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ยังได้ปรับข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์แตกต่างออกไปบ้างดังที่ ได้แสดงไว้ในแผนผังที่ 3 ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะนำเสนอเฉพาะบทจบเท่านั้น เพราะแผนผัง จันท์ลักษณะของคร่าวขอบทแรกและบทดำเนินเรื่องไม่ต่างไปจากแผนผังของสิงฆะ วรรณสัย ดังที่แสดงไว้ในตัวอย่างที่ 1 มากนัก สำหรับตัวอย่างที่ 3 ซึ่งใช้ประกอบการอธิบาย แผนผังที่ 3 ผู้เขียนได้นำมาจากคร่าวสี่บทของพระยาพรหมโวหารบทที่ 4 บทมโนเนื่อง จากหนังสือของอุดม รุ่งเรืองศรี (2547ก: 53)

แผนผังที่ 3 จันท์ลักษณะคร่าวขอบทสุดท้ายของประคอง นิมมานเหมินท์ (2509)

ตัวอย่างที่ 3

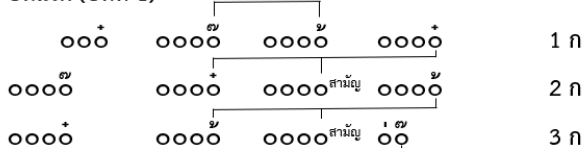
กันไผประสงค์	เก็บมาอ่านใจ	เตี้ยงสนั่นไต้ดินเพื่อน	1 ค
มโนเนื่อง	สุดเสียงหนี	เต้านี้สูด่าฟัง	ก่อนแลนายเหย 3 ค

แผนผังจันท์ลักษณะคร่าวขอของประคอง นิมมานเหมินท์ (2509) ที่ปรับปรุง ต่อยอดจากแผนผังจันท์ลักษณะของสิงฆะ วรรณสัย (2503) ได้รับการยอมรับกว้างขวาง มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากนักวิชาการที่ศึกษาวรรณกรรมประเภทคร่าวขอในระยะต่อมา ก็ได้ใช้แผนผังจันท์ลักษณะรูปแบบนี้ เช่น มณี พยอมยงค์ (2513: 38-39) อุดม รุ่งเรืองศรี (2516: 6, 2524: ฉ , 2528: 1-180) ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ (2517: 8-9) เป็นต้น ภายหลังสิงฆะ วรรณสัย (2518: 237) ก็ได้เปลี่ยนมาใช้แผนผังจันท์ลักษณะบทสุดท้าย ของคร่าวขอตามแบบประคอง นิมมานเหมินท์เช่นกัน

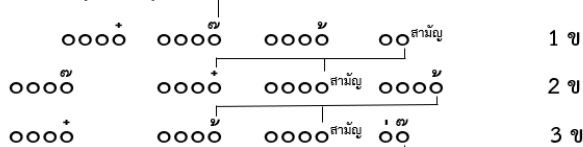
4. แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของกัทร จินดาหลวง (2527)

ในปี พ.ศ. 2527 กัทร จินดาหลวงซึ่งใช้นามแฝงว่า จินดาพรหม และสมาชิกอีกจำนวนหนึ่งได้ก่อตั้งชมรมฟื้นฟูกล้านาไทยขึ้น คร่าวขอที่กัทร จินดาหลวง และสมาชิกของชมรมเผยแพร่ นั้นใช้แผนผังฉันทลักษณ์แบบเดียวกับของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2509) แต่ได้เพิ่มข้อบังคับของฉันทลักษณ์ขึ้นมาใหม่ว่าบทขึ้นต้นมี 12 บรรทัดแทนที่จะมี 11 บรรทัด และเพิ่มสัญลักษณ์ ๐ สามัญ แทนตำแหน่งของคำที่บังคับเสียงสามัญ นอกนั้นไม่มีข้อกำหนดด้านเสียงวรรณยุกต์ต่างกันไม่มากนัก แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของกัทร จินดาหลวงเริ่มมีการเผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 และมีการตีพิมพ์อีกหลายครั้ง แผนผังฉันทลักษณ์แบบนี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน นักวิชาการที่ใช้แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอรูปแบบนี้ เช่น ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว (2533, 2536) คำคง สุระวงศ์ (2534) อุดม รุ่งเรืองศรี (2546) แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอที่กัทร จินดาหลวงปรับปรุงขึ้นเป็นดังแผนผังที่ 4 (อ้างใน หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2558: 96) และตัวอย่างที่ 4 ผู้เขียนมาจากคร่าวขอที่ท่านแต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นต้นแบบในการแต่งคร่าวขอ (กัทร จินดาหลวง, 2527: แผ่นพับ)

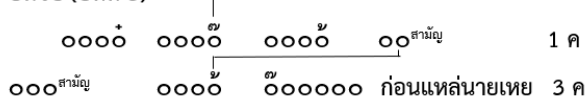
บทแรก (บทที่ 1)

บทตาม (บทที่ 2)

บทจบ (บทที่ 3)

แผนผังที่ 4 ฉันทลักษณ์คร่าวขอของกัทร จินดาหลวง (2527)

ตัวอย่างที่ 4

บทแรก

หลักของการ	เขียนสารคำจ้อย	หื้อมันถูกล้อย	กวีโวหาร	1 ก
หื้อเขียนเป็นวรรค	จับบอกไขการ	เป็นของโบราณ	ล่านาคำสร้อย	2 ก
วรรคละสี่คำ	จำไว้ถ้อย	ยึดตามฮึดฮอย	ควำนั้น	3 ก

บทที่ 2

เสียงโทเสียงตรี	มีเสียงเอกชั้น	จำไว้หื้อมัน	อันใด	1 ข
จิตวานั้น	มันตืดตีไหน	ควรลงตืดใด	จำไว้เนื้อเจ้า	2 ข
สัมผัสเทียมกา	นั้นอย่าใส่เข้า	สัมผัสแต่เอา	แน่ชัด	3 ข

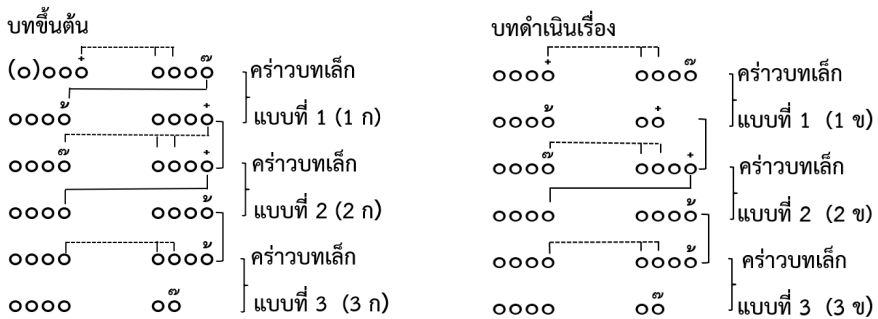
บทจบ

ตอนจบนั้นแถม	ชะแนมแม่นตืด	สัมผัสถูกต้อง	กล่อนขอ	1 ค
สามคำปอ	ขอจบเสียงหนี	แต่นี้สู้กันฟัง	ก่อนแหล่นายเฮย	3 ค

4. แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของเส่นหา บุญรักษ์ (2517)

ในปี พ.ศ. 2517 เส่นหา บุญรักษ์ทำวิทยานิพนธ์เรื่องวรรณกรรมคำของภาคเหนือ แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอที่เส่นหา บุญรักษ์กำหนดขึ้นมีการจัดวรรคแตกต่างไปจากงานของคนอื่น ๆ ก่อนหน้านั้น แต่ในส่วนของจำนวนคำและข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ไม่แตกต่างมากนัก เส่นหา บุญรักษ์กำหนดให้คร่าวขอบทขึ้นต้นมี 6 บาท บาทละ 2 วรรค รวมเป็น 12 วรรค โดย 11 วรรคแรกมี 4 คำและวรรคสุดท้ายมี 2 คำในคร่าวขอบทขึ้นต้นเส่นหา บุญรักษ์ยังได้แบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ คร่าวบทเล็กแบบที่ 1 แบบที่ 2 และแบบที่ 3 ซึ่งถ้าเทียบกับแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของคนอื่น ๆ แล้วสามารถเทียบได้กับ บาท 1 ก บาท 2 ก และบาท 3 ก ตามลำดับ ส่วนบทดำเนินเรื่องมี 12 วรรคเช่นเดียวกับฉันทลักษณ์ของบทแรก แต่วรรคที่ 4 กับวรรคที่ 12 มีเพียง 2 คำ

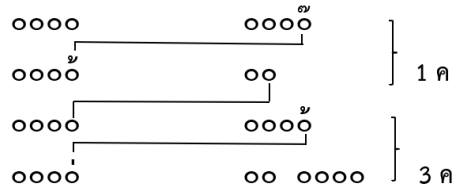
ส่วนวรรคอื่น ๆ มี 4 คำ ในคราวชอบทดำเนินเรื่องนี้เสนาหา บุญรักษียังแบ่งออกเป็น
 คร่าวบทเล็ก 3 แบบย่อยเช่นเดียวกับบทขึ้นต้น ซึ่งเทียบได้กับ บาท 1 ข บาท 2 ข และบาท
 3 ข ตามลำดับ แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอของเสนาหา บุญรักษียังได้แสดงไว้ในแผนผังที่ 5
 ข้างล่างนี้

แผนผังที่ 5 ฉันทลักษณ์คร่าวขอบทขึ้นต้นและบทดำเนินเรื่อง
 ของเสนาหา บุญรักษียัง (2517)

ส่วนบทจบเสนาหา บุญรักษียังมีความเห็นต่างไปจากคนอื่น ๆ โดยเห็นว่า
 ฉันทลักษณ์ของคร่าวขอบทสุดท้ายมีฉันทลักษณ์ไม่แน่นอน เมื่อผู้เขียนตรวจสอบแล้ว
 พบว่าเสนาหา บุญรักษียังได้นำสร้อยความซึ่งมีจำนวนคำไม่แน่นอนมาวิเคราะห์ร่วมกับโคลง
 สามซึ่งมักปรากฏในตอนจบของคร่าวขอ จึงทำให้ไม่สามารถจัดฉันทลักษณ์ที่แน่นอนได้
 แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอบทขึ้นต้นและบทดำเนินเรื่องที่เสนาหา บุญรักษียังกำหนดขึ้น
 มีผู้ใช้ตามอยู่จำนวนหนึ่ง เช่น เสถียร ฉายเสนา (2541) พระครูอดุลสีกิตติ (2551)
 โดยพระครูอดุลสีกิตติ (2551: 73) ได้กำหนดแผนผังฉันทลักษณ์บทลงท้ายขึ้นเพิ่มเติม
 ซึ่งสามารถเทียบได้กับบาท 1 ค และบาท 3 ค ในงานของคนอื่น ๆ ดังที่แสดงในแผนผังที่ 6
 และตัวอย่างที่ 5 ผู้เขียนได้นำมาจากบทจบของคร่าวสืบทของพระยาพรหมโวหาร บทที่ 4
 หรือบทโนเนื่องซึ่งเป็นบทเดียวกันกับตัวอย่างที่ 3

บทจบหรือบทลงท้าย

แผนผังที่ 6 ฉันทลักษณ์คร่าวขอบทลงท้ายของพระครูดูลีสีกิตต์ (2551)

ตัวอย่างที่ 5

กันไผประสงค์	เก็บมาอ่านใจ
เตี้ยงสนั่นไต้	ดินเพื่อน
มโนเนื่อง	สุดเสียงหนี
เต้านี้สู่	ดาฟัง ก่อนแลนายเหย

จากแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอตั้งแต่แผนผังที่ 1 จนถึงแผนผังที่ 6 ของนักวิชาการทั้ง 5 ท่าน แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในเรื่องรูปแบบของการจัดวางแผนผัง และข้อบังคับเรื่องการสัมผัสชนิดต่าง ๆ แต่ก็เห็นได้ว่าแผนผังฉันทลักษณ์ทั้งหมดล้วนแต่พัฒนาไปจากแผนผังฉันทลักษณ์ที่สิงหะ วรรณสัยกำหนดไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ทั้งสิ้น กล่าวคือ มีบทขึ้นต้นและบทดำเนินเรื่องจำนวน 3 บาท และบทลงท้ายจำนวน 2 บาท ยกเว้นแผนผังฉันทลักษณ์ของสิงหะ วรรณสัย (2524) เท่านั้นที่กำหนดให้บทจบมี 3 บาท

ข้อเสนอในการจัดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอ

ดังได้กล่าวในหัวข้อที่ 3 แล้วว่าฉันทลักษณ์คร่าวขอที่มีผู้เคยกำหนดไว้นั้นมีบทขึ้นต้นจำนวน 3 บาท บทดำเนินเรื่องจำนวน 3 บาท และบทลงท้ายจำนวน 2 บาท อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าฉันทลักษณ์คร่าวขอบางบทยังมีความซับซ้อน ซึ่งสามารถทำให้กระชับกว่าเดิมได้อีก ได้แก่ บาท 2 ก มีฉันทลักษณ์ซ้ำกับบาท 2 ข บาท 3 ก มีฉันทลักษณ์ซ้ำกับ 3 ข และบาท 1 ข มีฉันทลักษณ์ซ้ำกับบาท 1 ค (ดูแผนผังที่ 4 ประกอบ) ผู้เขียนจึงได้เสนอการจัดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอในบทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่อง และบทลงท้ายขึ้นใหม่

ดังที่ได้แสดงไว้ในแผนผังที่ 7 โดยผู้เขียนได้ตัดบาทที่ซ้ำซ้อนออกไป ได้แก่ บาท 2 ข บาท 3 ค และบาท 1 ค นอกจากนี้ผู้เขียนยังตัดบาท 2 ค ซึ่งปรากฏเฉพาะในแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวของสังฆะ วรรณสัย (2524) ออกไปด้วย เพราะไม่ค่อยปรากฏในคร่าวขอโดยทั่วไป ดังนี้

บทขึ้นต้น

(๐)๐๐๐⁺สามัญ ๐๐๐๐^๗ ๐๐๐๐^๗ ๐๐๐๐^๗ ๐๐๐๐⁺ 1 ก

บทดำเนินเรื่อง

(๐)๐๐๐^๗ ๐๐๐๐⁺ ๐๐๐๐^๗ (๐)๐๐๐^{สามัญ} ๐๐๐๐^๗ 2 ก

(๐)๐๐๐⁺สามัญ ๐๐๐๐^๗ ๐๐๐๐^๗ (๐)๐๐๐^{สามัญ} ๐๐๐๐^๗ 3 ก

(๐)๐๐๐⁺สามัญ ๐๐๐๐^๗ ๐๐๐๐^๗ (๐)๐๐๐^๗ ๐๐^{สามัญ} 1 ข

(ส่งสัมผัสเรื่อย ๆ โดยไม่จำกัดความยาว)

บทลงท้าย

(๐)๐๐๐^{สามัญ} ๐๐๐๐^๗ (๐)๐๐๐^๗ ๐๐^{สามัญ} 3 ค

สร้อยความ

แผนผังที่ 7 ฉันทลักษณ์คร่าวขอบทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่อง
และบทลงท้ายที่ผู้เขียนเสนอขึ้นใหม่

จากแผนผังที่ 7 ผู้เขียนได้กำหนดข้อบังคับทางเสียงวรรณยุกต์ส่วนใหญ่ คล้ายกับข้อบังคับของคนอื่น ๆ แต่ก็มีบางตำแหน่งที่มีเสียงวรรณยุกต์เลื่อนไหลไปบ้าง ในที่นี้ผู้เขียนได้กำหนดสัญลักษณ์เพิ่มขึ้น คือ ๐^๗ หมายถึง เสียงวรรณยุกต์โทพิเศษ ซึ่งมีลักษณะของเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงกลางขึ้น เสียงปิดที่เส้นเสียง เช่น ผ้า หน้า ข้าม สัญลักษณ์ ๐^๗ หมายถึง เสียงวรรณยุกต์โท เช่น เต้า (เท่า) เมื่อเล่า นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้มี “สร้อยความ” เป็นส่วนหนึ่งของบทจบอีกด้วย

ในตัวอย่างที่ 6 ผู้เขียนจะยกตัวอย่างเดิมจากคร่าวของกำธร จินดาหลวงดังที่เคยแสดงไว้ในตัวอย่างที่ 4 อีกครั้ง เพื่อประกอบการอธิบายแผนผังฉันทลักษณ์ที่ 7 ตามที่ผู้เขียนได้เสนอใหม่ดังนี้

ตัวอย่างที่ 6

บทขึ้นต้น

หลักของการ	เขียนสารค่าจ้อย	ห้อมันถูกถ้อย	กวีโวหาร	1 ก
------------	-----------------	---------------	----------	-----

บทดำเนินเรื่อง

ห้อมเขียนเป็นวรรค	จักบอกไขการ	เป็นของโบราณ	ล่านาค่าสร้อย	2 ก
วรรคละสี่คำ	จำไว้ถ้อย	ยึดตามฮีตฮอย	ค่านั้น	3 ก
เสียงโทเสียงตรี	มีเสียงเอกชั้น	จำไว้ห้อมมัน	อันใด	1 ข
จัตวานั้น	มันตัดดีไหน	ควรลงตัดใด	จำไว้เนื้อเจ้า	2 ก
สัมผัสเทียมกา	นั้นอย่าใส่เข้า	สัมผัสแต่เอา	แน่ชัด	3 ก
ตอนจบนั้นแถม	ชะแนมแม่นัด	สัมผัสถูกต้อง	กล่อนขอ	1 ข

บทลงท้าย

สามกำปอ	ขอจบเสียงหนี	แต่นี้สู่	กันฟัง	3 ค
---------	--------------	-----------	--------	-----

ก่อนแหล่นายเฮย

ในบทขึ้นต้นของคร่าวขอบางเรื่องพบว่ามีเพียง 2 วรรคเท่านั้น ดังแผนผังที่ 8 ซึ่งมีข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ในวรรคที่ 3 ต่างไปจากแผนผังที่ 7 เล็กน้อย และตัวอย่างที่ 7 ผู้เขียวนำมาจากคร่าวขอเรื่องพระอภัยมณี บทที่ 1 (อุตม รุ่งเรืองศรี, 2528: 1) ดังนี้

บทขึ้นต้น

..... ๐๐๐ ๐๐๐๐ 1 ก (2 วรรคสุดท้าย)

แผนผังที่ 8 ฉันทลักษณ์คร่าวขอบบทขึ้นต้นที่มีเพียง 2 วรรคที่ผู้เขียนเสนอขึ้นใหม่

ตัวอย่างที่ 7

บทขึ้นต้น

ปดมะ มุลละกล่อนจำ 1 ก (2 วรรคสุดท้าย)

บทดำเนินเรื่องบทแรก

ก้อยฟังเตือน้อง	ตีช่องโลกา	จักไขวตา	แต่เก้าเบื่องบ้ำ	2 ก
จักสำแดงคุณ	พุทธังกูเจ้า	เมื่อสมภารยัง	หนุ่มน้อย	3 ก
ขอเจิญนาย	สายสร้อยขาวย้อย	ไซโสตสร้อย	ดาฟัง	1 ข

นอกจากนี้ยังพบว่าคร่าวขอบบางเรื่องมีบทดำเนินเรื่องบทแรกขึ้นต้นด้วยวรรคที่ 3 และ 4 ดังที่แสดงไว้ในแผนผังที่ 9 และตัวอย่างที่ 12 ผู้เขียนนำมาจากคร่าวดอยสุเทพ บทที่ 2 (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2536: 11) ดังนี้

บทขึ้นต้น

(๐)๐๐๐^{๐,สามัญ} ๐๐๐๐ ๐๐๐๐^๐ ๐๐๐๐^๐ 1 ก

บทดำเนินเรื่อง

..... (๐)๐๐๐^{สามัญ} ๐๐๐๐^๐ 2 ก (2 วรรคสุดท้าย)

(๐)๐๐๐^{๐,สามัญ} ๐๐๐๐^๐ (๐)๐๐๐^{สามัญ} ๐๐๐^๐ 3 ก

(๐)๐๐๐^{๐,สามัญ} ๐๐๐๐^๐ (๐)๐๐๐^๐ ๐๐^{สามัญ} 1 ข

แผนผังที่ 9 ฉันทลักษณ์คร่าวขอบที่มีบทดำเนินเรื่องบทแรกเริ่มต้นในวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4

ตัวอย่างที่ 8

บทชั้นต้น

ทุติยั ระบำบ่แล้ว ฟังเตอะแก้ว พระม่อนตำไหล 1 ก

บทดำเนินเรื่องบทแรกที่เริ่มต้นในวรรคที่ 3 และ 4

		ไขบอกลาย	ตำนานสานสร้อย	2 ก (2 วรรคสุดท้าย)
ตามพะทยา	ปัญญาแห่งซ้อย	บ่เหมือนแซงซ้อย	เพื่อนัน	3 ก
บ่จบถอง	เสียนทองหลายจั้น	เกาะก่ายเข้า	ปังก้า	1 ข

นอกจากนี้ยังพบบทดำเนินเรื่องบางบทมีเพียง 2 บาทเท่านั้น ซึ่งพบอยู่ 2 แบบ ดังที่ได้แสดงไว้ในแผนผังที่ 10 กล่าวคือ แบบที่ 1 มีบาทแรกคือบาท 2 ก และมีบาทที่ 2 คือบาท 1 ข และแบบที่ 2 มีบาทแรกคือบาท 2 ก มีบาทที่ 2 คือบาท 1 ข แต่มีการปรับข้อบังคับเรื่องเสียงวรรณยุกต์ในวรรคที่ 3 ตัวอย่างของบทดำเนินเรื่องที่มี 2 บาท แบบที่ 1 ได้แสดงไว้ในตัวอย่างที่ 9 บทที่ 140 และตัวอย่างของบทดำเนินเรื่องที่มี 2 บาท แบบที่ 2 ได้แสดงไว้ในตัวอย่างที่ 9 บทที่ 141 ซึ่งนำตัวอย่างมาจากคร่าวซอเจ้าเจ็ดตน (ไฟพูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2533: 35)

บทดำเนินเรื่องที่มี 2 บาท แบบที่ 1

(๐)๐๐๐^๓ ๐๐๐๐^๓ (๐)๐๐๐^๓ สามัญ ๐๐๐๐^๓ 2 ก

(๐)๐๐๐^๓ สามัญ ๐๐๐๐^๓ (๐)๐๐๐^๓ ๐๐ สามัญ 1 ข

(ส่งสัมผัสเรื่อย ๆ โดยไม่จำกัดความยาว)

บทดำเนินเรื่องที่มี 2 บาท แบบที่ 2

(๐)๐๐๐^๓ ๐๐๐๐^๓ (๐)๐๐๐^๓ สามัญ ๐๐๐๐^๓ 2 ก

(๐)๐๐๐^๓ สามัญ ๐๐๐๐^๓ (๐)๐๐๐^๓ ๐๐ สามัญ 1 ข (ปรับวรรคที่ 3)

(ส่งสัมผัสเรื่อย ๆ โดยไม่จำกัดความยาว)

แผนผังที่ 10 ฉันทลักษณ์คร่าวซอที่มีบทดำเนินเรื่องจำนวน 2 บาท แบบที่ 1 และแบบที่ 2

ตัวอย่างที่ 9

บทดำเนินเรื่องที่มี 2 บาท แบบที่ 1

139. สามคนพี่น้อง	เจ้ายอดกระทุง	ตั้งลำพูน	ป่าซางเรืองหมั่น	2 ก
ได้ลิบสี่ปี	ร่ายศิมาหั้น	ศักราชป็น	ร้อยดีด	3 ก
ห้าสิบเอ็ดตัว	ปล่ายหั้นแม่นัด	ยกขึ้นตั้ง	เมืองปิงค์	1 ข
140. เหตุแขวงนพเษ	บ่มีหื้ออะลึง	จำบ้านเมืองปิงค์	บุญศีลวอดเสี้ยง	2 ก
ฝูงบุตรดา	ธิดาลูกเลี้ยง	ลวดดัดบวอดเสี้ยง	เคื่องวงค์	1 ข
141. เหตุนั้นและ	ไพร่ราชตั้งโขง	จิงมอเบกนงค์	ถวายเมืองมอเบก	2 ก
ด้วยพระกุศล	หนหลังเด้อมเข้า	หล้างเป็นเก้าแก่	เมืองปิงค์	1 ข (ปรับวรรคที่ 3)

จากคร่าวขอในตัวอย่างที่ 9 บทที่ 139-141 จะเห็นว่าบทที่ 140 และบทที่ 141 มีบทดำเนินเรื่องเพียง 2 บาท แต่ก็สามารถรับหรือส่งสัมผัสต่อเนื่องไปกับบทดำเนินเรื่องที่มี 3 บาทหรือ 2 บาทได้เรื่อย ๆ และจะเห็นได้ว่าฉันทลักษณ์คร่าวขอที่ผู้เขียนเสนอใหม่ไม่ว่าจะมี 3 บาทหรือ 2 บาทก็ตาม ล้วนแต่ขึ้นต้นด้วยบาท 2 ก เสมอ

เหตุผลสนับสนุนการจัดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอแบบเสนอใหม่

เหตุผลที่สนับสนุนการจัดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอแบบเสนอใหม่มีอยู่ 5 ประการ ดังนี้

1. เพื่อให้แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอมีความกระชับและไม่ซ้ำซ้อน

ถ้าหากพิจารณาการจัดฉันทลักษณ์คร่าวขอที่ผ่านมาจะเห็นว่าบาท 2 ก และบาท 3 ก ในบทขึ้นต้นซ้ำกับบาท 2 ข และ 3 ข ในบทดำเนินเรื่อง และบาท 1 ข ในบทดำเนินเรื่องซ้ำกับบาท 1 ค ในบทลงท้าย การจัดฉันทลักษณ์คร่าวขอแบบใหม่นี้จะทำให้บทขึ้นต้น บทดำเนินเรื่อง และบทลงท้าย ไม่มีบาทใดซ้ำกันเลย ซึ่งทำให้ฉันทลักษณ์ของคร่าวขอมีความกระชับยิ่งขึ้น

2. เพื่อให้บาทขึ้นต้นในแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวซอมีความสม่ำเสมอ

จากคร่าวซอในตัวอย่างที่ 7-9 ที่แสดงไปแล้วจะเห็นได้ว่าหากจัดฉันทลักษณ์คร่าวซอแบบที่ผู้เขียนเสนอจะมีบทดำเนินเรื่องขึ้นต้นด้วยบาท 2 ก เสมอ แต่ถ้าหากจัดตามฉันทลักษณ์แบบเดิมจะทำให้แต่ละบทมีบาทขึ้นต้นสลับกันไปมาระหว่างบาท 2 ก และบาท 1 ข ดังตัวอย่างที่ 10 ซึ่งมาจากคร่าวสืบทของพระยาพรหมโวหารบทที่ 1 บทรอมณัต ซึ่งอุดม รุ่งเรืองศรี (2544: 57) ได้จัดไว้ตามฉันทลักษณ์เดิม แต่ผู้เขียนได้ปรับการสะกดให้เป็นการสะกดตามเสียง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 10

1.6 เกยไต่อยู่กัน	ยินดีเชื่อมช้อน	แฝงไฝ่อ้อม	ปิงปาว	1 ข
เปื้อนเมาสักจุ	เมาบ่าวเมาสาว	ต๋ามเนื่องแนวนาว	เกยแฝงไฝ่เฝ้า	2 ก
หล้างพร่องเขา	เมายาฝันเหล้า	ปี้้นเต้า	เมาลม	1 ข
1.7 กันกึดฮอดน้อง	แม่ปล้องแซนกล่ม	ปี้เมาลม	จุ่มงว้างดั่งบ้า	2 ก
ฟู่จ้ำส้ง	ปอลิมหลังหน้า	ครอบครวลิ้ม	ละไว้	3 ก

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าบทที่ 1.6 ที่อุดม รุ่งเรืองศรีจัดไว้มีบาทแรกขึ้นต้นด้วยบาท 1 ข ส่วนบทที่ 1.7 มีบาทแรกขึ้นต้นด้วยบาท 2 ก ซึ่งไม่มีความสม่ำเสมอ แต่หากจัดฉันทลักษณ์อย่างผู้เขียนเสนอก็จะทำให้บาทแรกของแต่ละบทขึ้นต้นด้วยบาท 2 ก อย่างสม่ำเสมอไปจนจบเรื่อง

3. เพื่อให้ฉันทลักษณ์คร่าวซอตรงกับความเป็นจริงเมื่อศิลปินนำไปขับเป็นทำนองเสนาะ

โดยปรกติแล้วบทประพันธ์ร้อยกรองชนิดต่าง ๆ มักจะสามารถขับเป็นทำนองได้ตั้งแต่บาทแรกของแต่ละบท แต่การเริ่มต้นคร่าวซอแต่ละบทด้วยบาท 1 ข ตามที่สิงฆะ วรรณสัยและคนอื่น ๆ กำหนดไว้นั้นไม่มีใครจะตรงกับการนำไปใช้ขับจริง เพราะผู้ขับหรือศิลปินจะเริ่มขับที่บาท 2 ก ตามฉันทลักษณ์ที่ผู้เขียนจัดไว้ เช่น ในคร่าวก้อม ซึ่งเป็นคร่าวซอขนาดสั้น มักใช้ในการเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาวชาวล้านนาในอดีต ก็จะเริ่มขับหรือจ้อยที่บาท 2 ก แทบทั้งสิ้น และมีคร่าวก้อมจำนวนไม่น้อยที่มีเฉพาะบาท 2 ก เท่านั้น ดังตัวอย่างที่ 11 และ 12 ข้างล่างนี้

ตัวอย่างที่ 11

คนใหญ่แล้ว	บ่ถ้ามาสอน	จ้หัดแมงจอน	ไผสอนมันเดิน	2 ก
------------	------------	-------------	--------------	-----

ตัวอย่างที่ 12

เจ้าปู้ไ้	จักลาตัวหนี	จักผัดนาตี	หื้อน้องวันหน้า	2 ก
มันบ่เป็นหยัง	ป้อดาวสุณผ้า	หื้อกลับงว้ายมา	หาน้อง	3 ก

4. เพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะคร่าวซอที่มีบางบาทหายไป

ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว (2533) พบปัญหาว่าเมื่อจัดฉันทลักษณ์คร่าวซอเจ้าเจ็ดตนตามแผนผังฉันทลักษณ์ของสังขะ วรรณสัยและคนอื่น ๆ แล้ว ทำให้ดูเหมือนว่ามีคร่าวบางบาทหายไป ดังไพฑูรย์ ดอกบัวแก้วได้อธิบายไว้ว่า

“อย่างไรก็ตามกวีนิพนธ์บางบท โดยเฉพาะตอนกลางเรื่องมักจะขาดหายไปเป็นบางบท บางวรรค ซึ่งอาจจะเกิดจากการคัดลอกที่ผิดพลาดก็เป็นได้ โดยในส่วนที่ขาดหายไปนั้น ผู้ปริวรรตได้ทำเครื่องหมาย จดจุดจุด (.....) ไว้ให้เป็นที่สังเกต” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2533: ค)

ยกตัวอย่างจากคร่าวซอเจ้าเจ็ดตนบางตอนที่ไพฑูรย์พบปัญหาข้างต้นดังตัวอย่างที่ 13 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 13

139. หาลิบเอ็ดตัว	ปลายหั้นแม่นตัด	ยกขึ้นตั้ง	เมืองปิงค์	2 ก
เหตุแขวนนพ๊ะ	บ่มีหื้ออะลึง	จำบ้านเมืองปิงค์	บุญศีลวอดเลียง	1 ข
.....				
140. ฝูงบุตรดำ	ธิดาลูกเลียง	ลวดบัววอดเลียง	เคียววงศ์	2 ก
เหตุนั้นและ	ไพร่ราชตังโขง	จิงมอเบเกนองค์	ถวายเป็นมอเบเจ้า	1 ข
.....				
141. ด้วยพระกุศล	หนหลังเตื่อมเข้า	หล้างเป็นเก้าแก่	เมืองปิงค์	2 ก
ด้วยบุญของตัว	จิงสมอะลึง	ไพร่เจ้าเมืองปิงค์	จวนกันพร้อมหน้า	1 ข
.....				

จากตัวอย่างที่ 13 ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้วเห็นว่ามีคร่าวขอบบางบาทที่หายไปนั้น แท้จริงแล้วเป็นคร่าวขอที่บทดำเนินเรื่องจำนวนเพียง 2 บาท ดังที่ผู้เขียนเสนอในแผนผังที่ 10 และถ้าหากจัดฉันทลักษณ์ใหม่ตามที่คุณเขียนเสนอก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ดังที่ได้แสดงไว้แล้วในตัวอย่างที่ 9 ที่ผ่านมา และยังทำให้คร่าวขอมีความต่อเนื่องอีกด้วย

5. การพบคร่าวขอยุคเก่าบางเรื่องมีฉันทลักษณ์เช่นเดียวกับที่ผู้เขียนเสนอ

จากการที่ผู้เขียนได้สำรวจวรรณกรรมคร่าวขอยุคเก่าพบว่าคร่าวขอ บางเรื่องมีฉันทลักษณ์ตรงกับฉันทลักษณ์ที่ผู้เขียนเสนอทั้งบทขึ้นต้นและบทลงท้าย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 บทขึ้นต้น

ผู้เขียนพบว่าวรรณกรรมคร่าวขอยุคเก่าบางเรื่องไม่ได้ขึ้นต้นด้วยบาท 1 ก ตามชนบ แต่ขึ้นต้นด้วยบาท 2 ก ตามแผนผังฉันทลักษณ์ในบทดำเนินเรื่องที่ผู้เขียนเสนอไว้ แสดงให้เห็นว่าบาท 2 ก น่าจะเป็นบาทเริ่มต้นของบทที่แท้จริง ในที่นี้จะยกตัวอย่าง บทขึ้นต้นของคร่าวดอยสุเทพ บทที่ 1 (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2536: 1) แต่งเมื่อราว พ.ศ. 2416 ซึ่งขึ้นต้นด้วยบาท 2 ก ดังตัวอย่างที่ 14

ตัวอย่างที่ 14

บทขึ้นต้นคร่าวดอยสุเทพ บทที่ 1

เฉลยร่ำริ	พิทุลสารำ	ประหมอนวน	สาสนาก่ายเกล้า	2 ก
เตียวกล่อนกิด	หลอนผิตบาทเต้า	หวิดสำเนา	บ่ครบ	3 ก
ลีปะกล่อน	บรรกราบนบ	หลอนขัดบาทเบื่อง	วาตา	1 ข

5.2 บทลงท้าย

ในคร่าวไปเรียกหนานยศบ้านกิ้ว แต่งโดยพระครูอุตรวงศ์ธาดา อดีตเจ้าอาวาสวัดหมื่นกาศ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เมื่อราว พ.ศ. 2480 พบว่า ทานจบด้วยบาท 1 ข แล้วต่อด้วยโคลงสาม ไม่ได้จบด้วยบาท 3 ค ซึ่งเป็นบทลงท้าย ตามชนบ แสดงให้เห็นว่าบาท 1 ข น่าจะเป็นบาทสุดท้ายที่แท้จริงของคร่าวขอ ดังตัวอย่างที่ 15

ตัวอย่างที่ 15

บทดำเนินเรื่องบทสุดท้าย

อุปนาไว้	ยืนในวิหาร	เขาเล่าลืองาม	เหลือองค์ก่อนก็	2 ก
สลาคณลือ	สีมือนานต์	บ้านศรีเกิดใจ	จ้างเก้า	3 ก
ถ้าน้องนายหนาน	มีการยังเย้า	เจิญมาผ่อเหยี่ยม	วันทาน	1 ข

โคลงสาม

ได้พร้อมใจกันสร้างวิหาร ก็เสี่ยงเงินไปหลายบ่หน้อย
หมื่นสองปันใบเฟื้องร้อย จักเสี่ยงแถมอีกเต้าใดจา

สรุปได้ว่า บทขึ้นต้นและบทลงท้ายที่พบในครัววชอยุคเก่านี้ทำให้เชื่อว่าบาทเริ่มต้นของครัววชคือบาท 2 ก และบาทสุดท้ายของครัววชคือบาท 1 ข ส่วนการขึ้นต้นด้วยบาท 1 ก และลงท้ายด้วยบาท 1 ค นั้นน่าจะเป็นเพียงขนบนิยมในการแต่งครัววชเท่านั้น ซึ่งจะมีหรือไม่มีก็ได้

บทสรุป

แผนผังฉันทลักษณ์ครัววชที่ผู้เขียนเสนอสามารถสรุปได้ดังนี้

1. บทขึ้นต้น

แผนผังฉันทลักษณ์บทขึ้นต้นของครัววชพบอยู่ 2 แบบ ดังนี้

1.1 บทขึ้นต้นแบบแรก บทขึ้นต้นแบบแรกมี 4 วรรคซึ่งเป็นแบบที่พบมากที่สุด แผนผังฉันทลักษณ์เป็นดังนี้ (ดูตัวอย่างที่ 6 และตัวอย่างที่ 8 ประกอบ)

(๐)๐๐๐⁺สามัญ ๐๐๐๐ ๗ ๐๐๐๐ ๕ ๐๐๐๐⁺

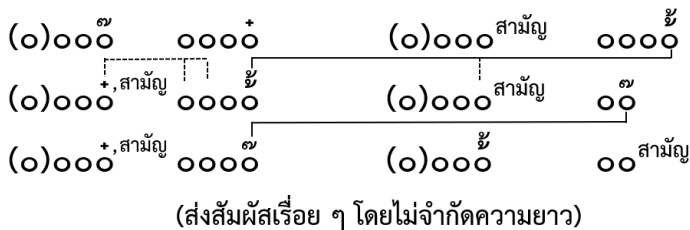
1.2 บทขึ้นต้นแบบที่สอง บทขึ้นต้นแบบที่สองมี 2 วรรค โดยเริ่มที่วรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 แผนผังฉันทลักษณ์เป็นดังนี้ (ดูตัวอย่างที่ 7 ประกอบ)

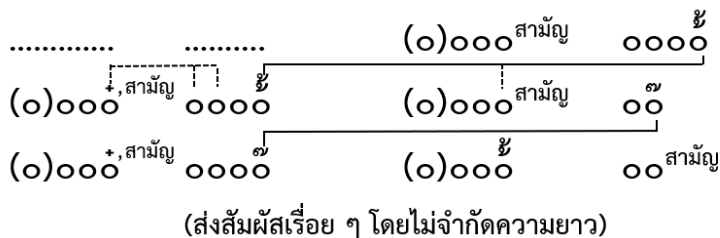
2. บทดำเนินเรื่อง

แผนผังฉันทลักษณ์บทดำเนินเรื่องของคร่าวซอพบอยู่ 3 แบบ ดังนี้

2.1 บทดำเนินเรื่องแบบแรก บทดำเนินเรื่องแบบแรกมี 3 บาท บาทละ 4 วรรค รวมแล้วมีจำนวนวรรคทั้งหมด 12 วรรค แต่ละวรรคจะมี 4 คำหรือ 3 คำก็ได้ ยกเว้นวรรคที่ 8 และวรรคที่ 12 ที่มีเพียง 2 คำ บทดำเนินเรื่องแบบนี้เป็นแบบที่พบมากที่สุด แผนผังฉันทลักษณ์เป็นดังนี้ (ดูตัวอย่างที่ 6 และตัวอย่างที่ 7 ประกอบ)

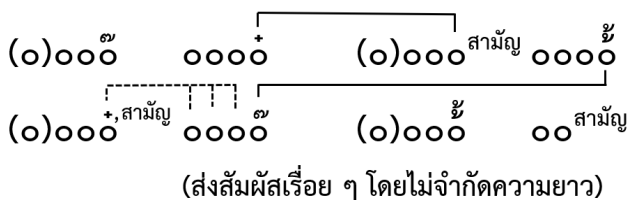

2.2 บทดำเนินเรื่องแบบที่สอง บทดำเนินเรื่องแบบที่สองมี 3 บาท บาทแรกมี 2 วรรค คือ วรรคที่ 3 และ 4 ส่วนบาทที่ 2 และบาทที่ 3 มีบาทละ 4 วรรค รวมแล้วมีจำนวนวรรคทั้งหมด 10 วรรค แต่ละวรรคมี 4 คำหรือ 3 คำก็ได้ ยกเว้นวรรคที่ 8 และวรรคที่ 12 ที่มีเพียง 2 คำ แผนผังฉันทลักษณ์เป็นดังนี้ (ดูตัวอย่างที่ 8 ประกอบ)

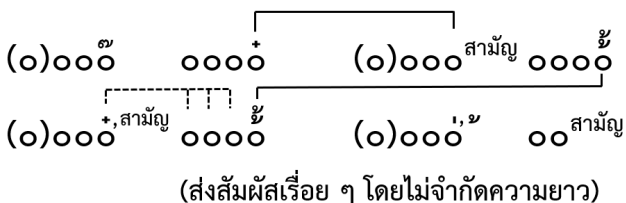

2.3 บทดำเนินเรื่องแบบที่สาม บทดำเนินเรื่องแบบที่สามมี 2 บาท บาทละ 4 วรรค รวมแล้วมีจำนวนวรรคทั้งหมด 8 วรรค แต่ละวรรคมี 4 คำหรือ 3 คำ ก็ได้ ยกเว้นวรรคที่ 8 มีเพียง 2 คำ บทดำเนินเรื่องแบบที่สามมี 2 รูปแบบย่อย แผนผังจันทลักษณ์เป็นดังนี้ (ดูตัวอย่างที่ 9 ประกอบ)

2.3.1 บทดำเนินเรื่องแบบที่สาม รูปแบบย่อยที่ 1 (ดูตัวอย่างที่ 9 บทที่ 140 ประกอบ)

2.3.2 บทดำเนินเรื่องแบบที่สาม รูปแบบย่อยที่ 2 (ดูตัวอย่างที่ 9 บทที่ 141 ประกอบ)

3. บทลงท้าย บทลงท้ายของคร่าวขอพบเพียงแบบเดียว คือ มี 1 บาท จำนวน 4 ววรรค แต่ละวรรคมี 4 คำหรือ 3 คำก็ได้ ยกเว้นวรรคสุดท้ายมีเพียง 2 คำ และ บทจบของคร่าวขอส่วนใหญ่นิยมตามด้วยสร้อยความ แผนผังฉันทลักษณ์เป็นดังนี้ (ดูตัวอย่างที่ 6 ประกอบ)

(๐)๐๐๐ สามัญ ๐๐๐๐^๕ (๐)๐๐๐^๕ ๐๐ สามัญ
สร้อยความ

เนื่องจากการสำรวจจากคร่าวชอยุคเก่าบางเรื่องพบว่าคร่าวขออาจจะไม่มีบทขึ้นต้นหรือบทลงท้ายก็ได้ และยังพบว่าคร่าวชอยุคเก่านิยมปิดท้ายด้วยโคลงสองหรือโคลงสามซึ่งไม่เป็นที่นิยมของผู้แต่งคร่าวขอในยุคปัจจุบันเท่าใดนัก

กล่าวโดยสรุป แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอที่ผู้เขียนเสนอแตกต่างไปจากแผนผังฉันทลักษณ์ที่เคยมีผู้ไว้ ดังนี้ เดิมมีผู้เสนอว่าแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอในบทขึ้นต้นมี 3 บาท บทดำเนินเรื่องมี 3 บาท และบทลงท้ายมี 2 บาท ผู้เขียนได้เสนอว่าแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอในบทขึ้นต้นมี 1 บาท บทดำเนินเรื่องมี 3 บาทหรืออาจมีเพียง 2 บาทก็ได้ และบทลงท้ายมี 1 บาท ทั้งนี้เหตุผลสนับสนุนในการจัดแผนผังฉันทลักษณ์ของคร่าวขอแบบที่เสนออยู่ 5 ประการ ได้แก่ เพื่อให้แผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอมีความกระชับและไม่ซ้ำซ้อน เพื่อให้บทขึ้นต้นในแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอมีความสม่ำเสมอ เพื่อให้ฉันทลักษณ์คร่าวขอตรงกับความเป็นจริงเมื่อศิลปินนำไปขับเป็นทำนองเสนาะ เพื่อแก้ไขปัญหฉันทลักษณ์คร่าวขอที่มีบางบาทหายไป และการพบคร่าวชอยุคเก่าบางเรื่องมีฉันทลักษณ์เช่นเดียวกับที่ผู้เขียนเสนอ

กิตติกรรมประกาศ

เนื่องในปีพ.ศ. 2562 เป็นวาระครบ 99 ปีแห่งชาตกาลของอาจารย์สิงหะวรรณสัย ผู้เขียนขออุทิศคุณความดีทั้งหมดที่พึงมีจากบทความนี้แด่อาจารย์สิงหะผู้เป็นปราชญ์ด้านภาษาและวรรณคดีล้านนาแห่งยุค ท่านเป็นผู้กำหนดแผนผังฉันทลักษณ์คร่าวขอขึ้น

เป็นคนแรก ส่งผลให้การศึกษาคร่าวขอทั้งด้านการอ่านและการประพันธ์มีความสะดวก รวดเร็วกว่าสมัยโบราณมาก และยังมีส่วนช่วยอนุรักษ์คร่าวขอให้แพร่หลายมาจนถึง ปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กำธร จินดาหลวง. (2527). *แผนผังการเขียนคำว. ม.ป.ท.* (แผ่นพับอภิธานการจาก ห้างขายยาตราสับประรด)
- คำคง สุระวงศ์. (2534). *ดวงเมือง วันสร้างเมืองเชียงใหม่ ประวัติพระยาพรหมโวหาร. ม.ป.ท.*
- ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์. (2517). *คำวขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2532). *การศึกษาเปรียบเทียบคำอุ้บ่าอุ้สาล้านนาและผญา เกี่ยวอีสาน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2555). *วรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ. เชียงใหม่: สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2509). *ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์อักษร ศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. (2533). *กวีนิพนธ์ล้านนา โคลงคำวริ้วถ้อยเมืองพิงค์ คำวขอเจ้า เจ็ดตน. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. (2536). *คร่าวดอยสุเทพและคร่าวขอสร้างถนนในเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- มณี พยอมยงค์. (2514). *ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย. เชียงใหม่: มูลนิธิศาสตราจารย์ ดร.หม่อมหลวงตุ้ย ชุมสาย.*
- สนั่น ธรรมธิ. (2550). *โคลงดอยสุเทพ. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์.*
- สิงพะ วรรณสัย. (2518). *ตำราเรียนอักขระล้านนาไทย. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- เสน่ห์ บุณยรักษ์. (2517). *วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

เสถียร ฉายเสนา. (2541). *คำวพระยาพรหม : เพชรน้ำเอกแห่งวรรณกรรมล้านนาของพระยาพรหมโวหาร กวีเอกแห่งล้านนาไทย พ.ศ. 2345-2430*. กรุงเทพฯ: ห.จ.ก. เจริญรัฐการพิมพ์.

หทัยวรรณ ไชยะกุล. (2558). *ฉันทลักษณ์ล้านนา*. เชียงใหม่: คนเมืองการพิมพ์.

อดุลสีลภิตติ์, พระครู. (2551). *โลกนี้ดีคำคำว*. เชียงใหม่: ฌัฐพลการพิมพ์.

อรุณ วงศ์รัตน์และสิงหะ วรรณสัย. (2511). *คำวขอนิราศบางกอกและหลักเกณฑ์การแต่งคำว*. เชียงใหม่: คนเมืองการพิมพ์.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2516). *วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2524). *กำสรวลพระยาพรหมฯ (คร่าวสี่บทและคำจ่มของพระยาพรหมโวหาร)*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2528). *งานวิจัยเรื่องการใช้ศัพท์ภาษาไทยกลางในคร่าวขอเรื่องพระอภัยมณี ของพระยาพรหมโวหาร*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2545). *เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง*. กรุงเทพฯ: โสภะเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547ก). *คร่าวสี่บทและคำจ่มของพระยาพรหมโวหาร*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดม รุ่งเรืองศรี, ผู้รวบรวม. (2547ข). *พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ต้นฉบับตัวเขียน

“คร่าวไปเรียกหนานยศบ้านกิ้ว.” สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. พัชสา. อักษรธรรมล้านนา. ภาษาล้านนา. จ.ศ. 1301 (พ.ศ. 2480). หมายเลข 81 066 07 012-012.